

Uwarunkowania rozwoju gmin pasma Karkonoskiego Parku Narodowego a ochrona przyrody

Conditions of development counties of Karkonosze National Park and environmental protection

Marek Grzelak

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Studium Doktoranckie
ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa
e-mail: grzelakmarek1@wp.pl

Zdzisław Harabin

Wyższa Szkoła Hotelarstwa, Gastronomii i Turystyki w Warszawie
ul. Chodakowska 50, 03-816 Warszawa

Abstract: In the area close to the southern part of Poland, various interests of the local societies can be noticed. There are mainly interests in the nature, tourism and recreation as well as business. Such groups influence a number of elements observed in the area of the Karkonoski National Park itself and around it. Therefore, the need of bringing such interests together occurs.

Słowa kluczowe: ochrona przyrody, rozwój turystyki, Karkonosze

Key words: environment protection, tourism development, Karkonosze

Wprowadzenie

Południowa graniczna część Polski obfituje w zróżnicowane pasma górskie. W tym obszarze stykają się różnorodne zainteresowania wielu grup społeczeństwa. Pierwszym z nich jest krąg miłośników przyrody, którzy dążą do zachowania tych terenów w możliwie nie zmienionym stanie. Dla urzeczywistnienia tego, najczęściej są stosowane ustawy i rozporządzenia chroniące istniejące środowisko. Drugą grupą jest szerokie grono turystów. Będą to zarówno niedzielni turyści przyjeżdżający na jeden lub dwa dni, jak i sprawdzający swoje możliwości psychofizyczne alpinisci i grotolazi.

Kolejną grupą zainteresowaną tym obszarem jest biznes, od lokalnego (sprzedaż hamburgerów), po przemysł turystyczny (nartostrady, hotele). W zależności od możliwości prawnych i finansowych wywierają one presję na szereg składowych elementów zarówno na terenie samego Parku, jak i poza nim. Dodatkowym problemem dotyczącym ochrony substancji Parku, a z drugiej strony rozwoju regionu jest fakt, że Karkonosze leżą na styku dwóch państw, które mają często sprzeczne interesy związane z rozwojem lokalnym.

Mając na względzie różne potrzeby i dążenia mieszkańców gmin nadgranicznych, a równocześnie dalszą, konieczną ochronę przyrody i towarzyszące jej zagrożenia to na wszystkich zainteresowanych tymi problemami powinien nałożony być obowiązek pogodzenia tych różnorodnych interesów.

Uwarunkowania rozwoju gospodarki w obrębie gmin pasma Karkonoszy

Karkonosze leżą na terenie 6 gmin powiatu jeleniogórskiego : Szklarska Poręba, Karpacz, Podgórzyn, Kowary i Piechowice. Zakłady przemysłowe umiejscowiły się głównie w Jeleniej Górze, Kowarach i Piechowicach. Jeśli chodzi o gospodarkę, to Jelenia Góra dominuje w regionie. W mieście działa ponad 12000 podmiotów gospodarczych z czego 200 z udziałem kapitału zagranicznego. Powoduje to, że stopa bezrobocia jest najniższa w województwie dolnośląskim po Wrocławiu i wynosi 7,1%. Z wymienionych tu podmiotów gospodarczych wymienić należy: Przedsiębiorstwo Farmaceutyczne Jelfa – producent leków i preparatów witaminowych, Jeleniogórskie Zakłady Optyczne – wytwórca szkieł okularowych, JELCHEM – tworzywa sztuczne, PMP Poland Paper Machinery Producer – producent maszyn dla przemysłu papierniczego. Innymi przedsiębiorstwami są : Anilux (przędze), ZREMB, Dolfamex czy Jelenia Plast. Wymienione zakłady reprezentują na ogół przemysł, który nie szkodzi środowisku w takim stopniu, jak huty czy kopalnie węgla. Jedynie zakłady związane z przetwarzaniem chemii mogą stanowić niebezpieczeństwo w wypadku jakiegokolwiek awarii. Firmy te są na tyle duże, że mogą zatrudnić znaczącą ilość pracowników. Uzupełnieniem wymienionych zakładów mogą być filie banków, sieci sklepów i hurtowni, a także centra handlowe.

Inną pozycję ma tu Szklarska Poręba, bowiem brak tu przemysłu chemicznego i ciężkiego. Bezpośrednie położenie wśród gór sprawia, że firmy są małe i zatrudniają do 9 osób, głównie dla potrzeb turystów. Podobny charakter ma Karpacz leżący w dolinie Łomnicy. Położenie gminy to bliskość najatrakcyjniejszej wschodniej części pasma górskiego. Wzdłuż 7- kilometrowej ulicy leżą 2 Muzea : Sportu i Turystyki oraz Lalek. Dominującymi przedsiębiorstwami są te, które wykorzystują atuty gminy tj. sport i turystykę.

W kolejnej gminie Podgórzyn dominuje działalność gospodarcza, głównie z trzech dziedzin: produkcja, ochrona zdrowia i opieka medyczna oraz budownictwo. Firm związanych z turystyką zarejestrowano 64. Trzeba zaznaczyć, że w przeszłości wydobywano tu granit, jednak dziś eksploatacja kopaliny możliwa jest jedynie w okolicy wsi Marczyce (granit porfirowaty). W 1991 r. na terenie gminy zawarto międzynarodowy układ w celu poprawy stanu przyrody w obszarze tzw. „czarnego trójkąta”. W ramach tego porozumienia kontroluje się głównie stan zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego.

Mimo szerokiej aktywności gospodarczej bezrobocie jest jednym z wyższych w powiecie (450 osób – czerwiec 2007 r.).

Dwie ostatnie gminy to Kowary i Piechowice. Przedsiębiorstwa tu działające związane są z przemysłem włókienniczym, budowlanym, drzewnym i papierniczym. Ponadto w Piechowicach działa Huta Szkła Kryształowego „ Julia”.

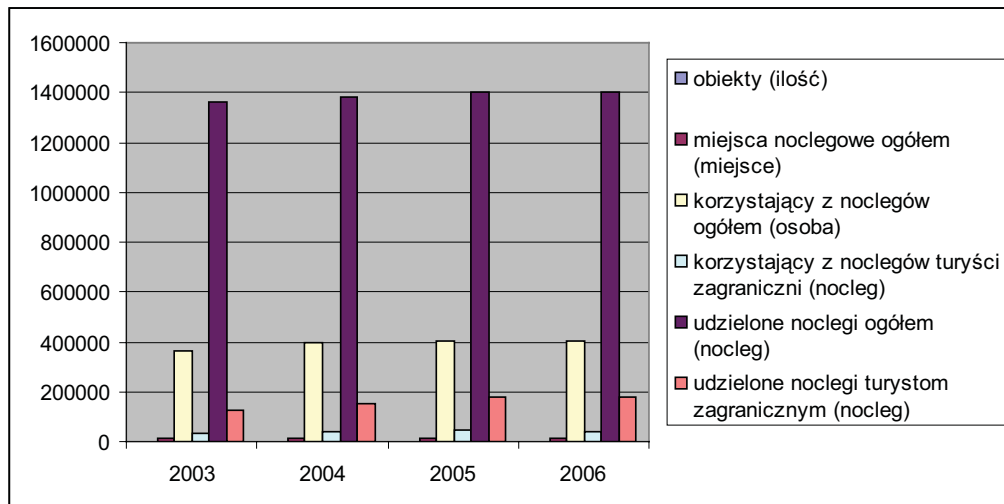
Ogólnie można stwierdzić, że w bezpośredniej bliskości Parku przeważa branża turystyczna stosunkowo bezpieczna dla przyrody. Natomiast na dalszym obszarze zlokalizowane są przedsiębiorstwa mogące stanowić dla niej zagrożenie. Korzystne przy tym jest to, że nie są zbyt liczne. Mając na względzie zabezpieczenie środowiska przed zanieczyszczeniem należy podejmować ciągle monitoring.

Nie mniej ważną gałęzią jest przemysł turystyczny. Turyści przebywający tu latem i zimą powodują, że wpływy do budżetu gmin mogą pobudzać inne gałęzie. Remontowane są drogi i mosty, przebudowuje się sieci wodociągowe i elektryczne. Rozwój turystyki wymusza powstawanie nowych miejsc noclegowych, biur turystycznych i linii transportowych. Działalność gospodarcza im bardziej jest ekspansywna tym bardziej szkodzi środowisku. Innymi słowy im bardziej jest związana z wielkim przemysłem tym następuje większa degradacja środowiska. Typowym przykładem mogą być położone w sąsiedztwie Karkonoszy kopalnie węgla brunatnego i elektrownie opalane tym węglem w tzw. "worku turowskim". Nieliczne

huty szkła po stronie polskiej i liczne po stronie czeskiej zużywające węgiel kamienny przyczyniają się do lokalnego zanieczyszczenia dwutlenkiem węgla atmosfery.

Schroniska górskie mają także często poważne kłopoty z gospodarką nieczystościami płynnymi i stałymi. Na szczęście liczba turystów przebywających w okresie całego roku waha się od 2 do 3 mln osób.

Bilans zysków i strat w kontekście wpływów z turystyki, a potrzeb na ochronę środowiska wychodzi dodatni. Dodatkowym elementem wspomagającym są fundusze Unii Europejskiej, jak i fakt, że Karkonosze są jednym z 8 rezerwatów biosfery jako Bilateralny Rezerwat Biosfery Karkonosze/Karkonose (Karkonoski Park Narodowy).

Ryc. 1. Baza noclegowa turystyki

Fig. 1 Touristic accommodation base

Źródło: www.stat.gov.pl

Fot.1. Szlak turystyczny prowadzący na Śnieżkę (fot. M. Nartowski)

Phot. 1. The touristic path to Śnieżka Mountain (M. Nartowski)

Fot.2. Grupa skalna Trzy Świnki (fot. M. Nartowski)

Phot. 2 Photo 2 The rock gathering called 'Three Pigs' (M. Nartowski)

Szczególne uwarunkowania ochrony Karkonoskiego Parku Narodowego

Wspomniany wyżej Bilateralny Rezerwat Biosfery „Karkonosze” został utworzony w 1992 r. decyzją Międzynarodowego Komitetu „Człowiek i środowisko” MAB w Paryżu. Obszar rezerwatu pokrywa się z obszarem czeskiego i polskiego Karkonoskiego Parku Narodowego. Obecnie powierzchnia Rezerwatu wynosi 60 tys. ha. w tym 5,5 tys. ha po stronie polskiej. Wszystkie rezerваты chronią istniejące zasoby fauny i flory przed destrukcyjnym działaniem człowieka. Z drugiej strony nie da się całkowicie wykluczyć działalności gospodarczej z obszaru chronionego, dlatego ważne jest jej dostosowanie do warunków jakie istnieją na obszarze Parku. Mówiąc wprost prowadzenie działalności gospodarczej musi być zgodne z zasadami zrównoważonego rozwoju. Zrównoważone gospodarowanie zasobami naturalnymi Parku predestynuje działalność możliwie najmniej szkodliwą, w postaci agroturystyki czy rolnictwa ekologicznego. Oczywiście wymieniona działalność nie powinna się ograniczać do tych dwóch obszarów. Rzemiosło tradycyjne, działalność lokalnych biur turystycznych może podnieść wartość miejscowych produktów, a także zmniejszyć ogólne bezrobocie. Korzyści płynące dla lokalnej społeczności przejawiają się nie tylko w zróżnicowaniu biznesu, ale również w samej ochronie zasobów przyrody. Te rzecz jasna przyciągają turystów, a ci natomiast wymuszają bardziej różnorodny i dogodny rozwój działalności gospodarczej. Innymi słowy ochrona przyrody to lepsze i zdrowsze życie lokalnej społeczności, a ponad wszelką wątpliwość sama przyroda staje się magnesem dla turystów.

Mimo, iż Park jest wartością niezaprzeczną, to jednak bardzo często przy różnorodnych zainteresowaniach nim, rodzą się konflikty interesów. Trudno się nie zgodzić, że pogodzenie ich jest często zabiegiem skomplikowanym, ale dla prawidłowego funkcjonowania Parku koniecznym.

W tej kwestii pouczający jest fakt, iż często błędnie się sądzi, że góry trzeba chronić przed ludźmi, a przecież góry są dla nich, zaś dla ochrony ich piękna potrzebna jest współpraca różnych organizacji i stowarzyszeń, instytucji rządowych, powiatowych i gminnych. Współpraca ta jest potrzebna nie tylko by chronić przyrodę, ale również, że wynika ona z podpisanych porozumień i traktatów międzynarodowych. Warto odnotować, że podpisane układy dopuszczają działalność człowieka w obszarze buforowym Rezer-

watu Biosfery „Karkonosze” (Zielińska 2004). Obszar ten jako jeden z trzech stref na który jest podzielony rezerwat spełnia ważną rolę gospodarczą i socjalną dla wzrostu ekonomicznego gmin pasma Karkonoszy, a także ma istotny wkład w promowanie właściwego gospodarowania zasobami przyrody.

Tworzone rezerваты biosfery są jednym z rozwiązań, które prowadzą do znalezienia, jak najmniej szkodliwych dla natury sposobów eksploatacji jej zasobów.

Możliwości włączenia Karkonoskiego Parku Narodowego w sieć Geoparków

Geoparki UNESCO są obszarami o szczególnym znaczeniu dla nauki i podlegają międzynarodowej ochronie i zarządzaniu. W skali światowej dopiero od niedawna zaczęto się interesować ochroną przyrody nieożywionej w przypadku szczególnych stanowisk geologicznych. Wcześniej istniała ochrona w formie parków narodowych a w nich poszczególne elementy zawężano do konkretnych interesujących naukowców punktów czy obszarów. Po uświadomieniu sobie konieczności zajęcia się ochroną nie tylko przyrody ożywionej, lecz także dziedzictwem geologicznym zaczęto podejmować pierwsze próby zmiany istniejącego stanu rzeczy. Mimo sygnalizacji takiej potrzeby nie znalazło to właściwego odzewu u największych organizacji odpowiedzialnych za ochronę przyrody. Ze zrozumiałych względów najbardziej rzucające się w oczy, a jednocześnie dobrze medialnie odbierane tematy, jak ochrona wielorybów czy walka z bezmyślnym zabijaniem młodych fok u wybrzeży Kanady, łatwiej zyskują możliwość poparcia i prawnej walki niż ochrona geologicznych regionów, które nie będą w stanie tak głośno „krzyczeć” jak wcześniej wymienione zwierzęta.

Historia powstania europejskiej Sieci Geoparków sięga maja 1996 r., kiedy to w Rzymie odbyło się II Międzynarodowe Sympozjum ProGEO na temat ochrony dziedzictwa geologicznego. W 2000 r. powstała Europejska Sieć Geoparków za sprawą układu podpisanego na wyspie Lesbos (Grecja) między czterema państwami Hiszpanią, Francją, Niemcami i Grecją. Europejska sieć jest częścią globalnej Sieci Geoparków UNESCO (Aleksandrowicz, Aleksandrowicz 2006).

Ze względów organizacyjno-prawnych szybciej powstały parki w krajach Europy Zachodniej np. Niemczech, niż w Polsce. Można się jednak pocieszyć, iż w naszym przypadku już jest przygotowywana lista 9 obszarów dla których proponuje się utworzenie Geoparków. Na liście tej znajduje się Karkonoski Park Narodowy, który stara się o status Geoparku. Ma on bowiem niepowtarzalne i charakterystyczne dla tego obszaru formy skalne. Turystów przyciąga właśnie ten wyjątkowy pod względem rzeźby i budowy geologicznej obszar (kołty, stawy polodowcowe, wodospady, wyjątkowe gatunki roślin). Wielką atrakcją turystyczną wyróżniającą cały obszar Karkonoszy spośród innych gór są liczne, malownicze skałki o nietypowych kształtach.

W porównaniu z innymi górami stanowią one obszar unikatowy. Łączą one w sobie typowy krajobraz gór średnich z elementami rzeźby wysokogórskiej na co wpływ miały zlodowacenia w plejstocenie. Są one jedynym obszarem o tego typu rzeźbie na terenie Polski i jednym z kilku na obszarze pasa Średniogórze Europejskiego.

Stworzenie Geoparku w Karkonoszach pozwoli na bardziej spójną i kompleksową ochronę Parku i wdrożenie w większej skali zasad właściwego rozwoju gospodarczo-społecznego według których działają Geoparki.

Literatura:

- Alexandrowicz Z.: Ochrona dziedzictwa geologicznego Polski w koncepcji europejskiej sieci stanowisk. Przegląd Geologiczny vol.51 nr 3, 2003
- Alexandrowicz Z.: Geoparki – nowe wyzwanie dla ochrony dziedzictwa geologicznego. Przegląd Geologiczny vol.54 nr 1, 2006
- Alexandrowicz Z. i Alexandrowicz S.W., Geoturystyka a promocja dziedzictwa geologicznego. W: Partyka (ed), Użytkowanie turystyczne parków narodowych. Ruch turystyczny – zagospodarowanie – konflikty – zagrożenia. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Ojcowski Park Narodowy, Ojców 2002.
- Breymeyer A., Rezerваты biosfery w Polsce, Warszawa 2004.
- Knapik R., Fenomeny przyrody nieożywionej Karkonoszy. Parki Narodowe 2006 nr 1, 28-31.
- Wieniawska-Raj B., Pół wieku Karkonoskiego Parku Narodowego. Sudety nr 1, 6-9.
- Zielińska A., Rola rezerwatów biosfery w realizacji idei ekorozwoju. Ekonomia i Środowisko 1999, 2(15), 151-152.
- Zielińska A.: Dynamika gospodarowania na terenie strony polskiej Bilateralnego Rezerwatu Biosfery Karkonosze/Karkonose W: Sturla J., Mazurski K.R., Pałucki A. i in. Geologiczne problemy Kronos. Szklarska Poręba 2004. Opera Concorctica ,41, 545-551.